

(*Olvasói állapot*)

Eléggé felkavaró lecke élő vagy már meghalt ismerősökkel, kollégákkal, baráti ismerősökkel, szerzőkkel *mint ügynökökkel* (volt ügynökökkel) találkozni Szőnyei Tamás több mint 2200 oldal terjedelmű, *Titkos írás* című („Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet 1956–1990” alcímű) két kötetes óriáskönyvében.

Például (még nem tartunk Komárom megyé-

nél) a remek agyú, idegen nyelveket beszélő, nagy műveltségű, jó humorú, az ötvenes évek első feléből ismert kommunista regényíróval, aki 1956 után börtönbe került, majd vezető dohányipari szakemberként tevékenykedett. Emellett a legnagyobb profik közé tartozott a titkos jelentéseket írók körében. (Róla írja most Szőnyei, hogy „az állambiztonsági szolgálat szorgos segítőjeként négy vastag dossziét töltött meg jószerivel a teljes irodalmi szférát átfogó jelentéseivel és elemzéseivel. Miközben a börtönviselt ’56-osok többsége előbb-utóbb újra publikál(hat)ot, ő mintha ezekben élte volna ki írói közlési vágyát.”) Gyakori résztvevője volt (a nyolcvanas években legalábbis) a Tokajban nyár végén, ősz elején összejövő írótábornak, ahol egy alkalommal kellemes borozgatásra hívtott meg, s kacagtató történetként mesélte el egykori őrizetbe vételének eseményeit. (Az úgy volt, hogy a sziglieti alkotóházba egy fiatal ismerőse jött érte társaival, s udvarias üdvözlés után – géppisztolyát himbálva – így szólt: „S. elvtárs, engedd meg, hogy letartóztassalak!” „Hát megengedtem” – tette hozzá nevetve.) Máskor meg előkapta zsebéből az efféle alkalmakkor valószínűleg mindig magánál tartott tilinkóját, s egy vagy két népdalt fújta el rajta. Meghitt percek voltak ezek is. A nyolcvanas évek végén írásai révén az *Új Forrás* egyik nívójutalmazottja volt, később a temetésén az én búcsúztató szövegem is elhangzott.

Szőnyei Tamás adatai szerint korántsem ő volt az egyetlen (volt) ügynök az *Új Forrás* szerzői között. Hosszú ideig tapadt ránk túlírásos tünetekkel egy izgága újságíró, kritikus szintén Felső-Magyarországról, állandósított levelezőlapjain újabb és újabb munkát, feladatot követelve magának (ő így fogalmazta: „Mit termelhetek nektek legközelebb?”). Természetesen nem volt sejtelmünk az ő titkos életművéről sem. (Már ő sincs az élők sorában.) Volt költőnk is, aki egy dunántúli megyeszékhelyen jelentett, s különösen a József Attila Kör vezetőségi tagjaként volt igen aktív szolgálati ember. Csendes poétának ismertük, mígnem országgyűlési képviselő lett belőle.

Monostori Imre 53

TITKOK OLDÁSA

Komárom megye

Nagy formátumú adatgyűjtő, kiválóan szorgalmas és igényes fogalmazó volt egy távoli ismerős, amolyan „vezető értelmiségi” az egyik nagy budapesti könyvkiadóban, aki hosszú évtizedeken át jelentett a magyar irodalom színe-javáról, megkülönböztetett gondossággal Németh Lászlóról. (Miután – hűséges tanítványának mutatkozva – fontos, értékes kéziratokat és könyveket szedett össze és tüntetett el – jórészt örökre – közvetlenül a háborús bombázások után Némethék szétlőtt Törökvész úti házából.) A nyolcvanas évek végén egy megbeszélésen engem javasolt az addig zárt anyagként kezelt Németh-íráskor kiadásának utószó írójának (ám Király István inkább maga írta meg a tanulmányt: biztos, ami biztos). Aztán csaknem húsz év után újra találkoztunk. Már nagyon öregem megjelent egy Németh Lászlóról szóló memoárgyűjtemény írószövetségszabványbeli bemutatójában, ahol hálálkodva köszönte meg, hogy az évtizedekig egy kisváros porosodó újságjából előbányásztam és a kötetbe szerkesztettem (a Németh Lászlót nem éppen előnyös módon bemutató) cikksorozatát. (Nem kis megörökösödést váltva ki ezzel – másfelől.)

Úgyszintén meghalt már – nem olyan régen lett öngyilkos – a kedves természetű, ám kalandos életű baráti ismerősünk, tanárember, a Tokaji Író-tábor egyik meghatározó alakja, író, publicista, később vezető pártpolitikus. Mindenki kedvelte. Őt is '56 után zárták be, majd beszervezték. Mosolygós, megértő, figyelmes ember volt, ám mint halála után kiderült, nem is kettős, hanem többes életet élt. Nem bírta tovább a zsarolásokat, mindene ráment. Az élete is.

Vidám és intelligens, „progresszív” huszonegy éves nő volt 1980-ban 81-ben az egyik évfolyamtársam egy budapesti ösztöndíjas kurzuson – képzőművészeti témákban már publikált – , aki Szőnyi adatai szerint éppen abban a rövid időben volt beszerveztve. Kritikaírássra kértem fel, ígerte is, hogy támogatja az *Új Forrást*, ám ez nem realizálódott. Nem sokkal később, nem tudni, miért, hogyan, öngyilkosságot követett el.

A szakmában ismert könyvtáros kollégákat is említhetnek a dokumentáltan ügynöki tevékenységet (is) folytatók köréből. Az egyik, két évtizedet szolgált megyei könyvtárigazgató korábban mint az ottani megyei tanács közművelődési előadója referált az őt megbízóknak, az őt beszervezőknek. (Komárom megyében is akadt könyvtárigazgató, aki jelentett. – Szőnyi Tamás minden esetben közli a beszerzési okmány adatait, a valóságos személy azonosítása a név- és fedőnévmutató alapján egyszerű, a tévedés gyakorlatilag kizárható.)

A legmélyebb nyomot mégis az e körben (igaz, hivatásosként) legrégebbi ismerősöm: szegedi egyetemi csoporttársam esete – már jó pár évvel ezelőtt meghalt – hagyta bennem. Jóllehet öt évig szívtunk egy levegőt az egyetemen, mégsem kerültünk közel egymáshoz. Az évfolyam legjobbjai közé

tartozott, jóban volt az oktatókkal, fölényesen informált, némiképp lekezelő, láthatóan nagyra törekvő fiú volt. Felsőbb évfolyamon már a *Tiszatáj*-ban publikált. (Nagyon irigyeltem.) Látszott, hogy viszi valamire. De azt, hogy – végül már alezredesi rangban – ő lesz a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság egyik vezető elhárító tisztje, nem gondolhattam. (Igaz, nem is foglalkoztattak efféle dolgok.) Nos említett egyetemi csoporttársam – aki mint pályakezdő irodalomtörténész Kassák Lajos munkásságát kutatta, nem is eredmények nélkül – mint rendőrtiszt tevőlegesen és hosszú időn át részt vett egyik legkedvesebb tanárunk bemikrofonozott lépésében, a szó szoros értelmében kiszolgáltatta őt. (S vajon még hány és hány hasonló cselekedetben, tervekészítésben, konspirációban, feladatmeghatározásban, értékelésben, utasításban stb. vehetett részt abban a pozícióban?) Ám még nincs vége e szinte morbid históriának: haláláról, temetésének helyéről s idejéről a nekem címzett gyászjelentésből értesültem. (Noha a diplomaosztást követően soha nem találkoztunk.)

Új Forrás 2013/2 – Monostori Imre: Trükkök oldása
Komárom megye

(Dossziék Komárom megyében, megyéből)

A Komárom megyei „első – titkos – szálak” Esztergomba vezetnek. Dévényi Iván, a jeles műkritikus, művészeti szakíró kiterjedt levelezése már a hatvanas évektől kezdődően folyamatosan érdekelte a megfigyelőket. Az egyik, 1963-ban a párizsi *Magyar Műhely* szerkesztőjének írt levele is, amelyben a Tüskés Tibor-féle pécsi *Jelenkor* körül kialakuló hivatalos nem tetszést kommentálja. Dévényi s a szintén tudós tanár, Bodri Ferenc, majd a Budapestről az esztergomi városi könyvtárba került Fogarassy Miklós irodalom- és művészetkritikus számítottak Esztergom fő ellenzékieinek. (A hetvenes és a nyolcvanas években a később az egyik legnépszerűbb magyar íróvá lett, ötszáznál is több könyvet írt Nemere István is – látni fogjuk – erősen érdekelte a politikai rendőrséget.) A fenti triádst a helyi művelődési ház egyik vezető beosztású munkatársa figyelte, s jelentett róluk. Dévényi publikált a *Magyar Műhely*-ben is, mely tevékenység már önmagában is ellenséges cselekménynek számított. Még a temetéséről is készült jelentés, sőt a Borsos Miklós alkotta sírkő avatásáról is beszámolt a titkos megbízott. Bodri Ferenc is publikált a nevezett párizsi folyóiratban, más külföldi kapcsolatai is voltak, tehát őt is folyamatosan figyelték, vegzálták, majd állásvesztéssel sujtották. Fogarassy Miklós – szintén kiváló műveltségű értelmiségi – könyvtárosként került Budapestről Esztergomba. Nagy vétkéül „disszidálási” *szándékát* rótták föl neki (többek között). Útlevélkérélmét visszautasították, s bár a hatalom szerint értékes kapcsolatokra tudták volna ráállítani úti célja, a belgiumi Louvaini Katolikus Egyetemen kapcsolatban, a szervezési tervet, annak még a kísérletét is

elvetették. Viszont zaklatták eleget Budapesten, Esztergomban, majd újra Budapesten.

A III/III-as ügyosztály figyelme mindig megélénkült, midőn bármiféle nyomtatott, sokszorosított kiadvány (a titkos röplaptól, az illegális vagy éppen teljesen legális folyóiratig) feltűnésére lehetett számítani, vagy már fel is tűnt az újság. Nem volt ez másképpen az *Új Forrás* folyóirattá válásakor a hetvenes évek végén sem. (Előtte 1969-től évente háromszor, antológiaként jelent meg.) A Szőnyei-könyv dokumentumai szerint különösen az itteni két meghatározó személyiség: Sárándi József (korábban Papp József) és Wehner Tibor érdekelte a szolgálatot.

Wehnerrel az első tudósítás a szóban forgó könyv második kötetének 212. oldalán található, az utolsó a 852-en, ami azt is jelenti, hogy hosszú időn keresztül foglalkoztatta a hatóságokat. A 212. lapon mint a szombathelyi Tanítóképző (valójában tanárképző) Főiskola hallgatója nevezetik meg a hetvenes évek elején mint a népművelő-könyvtár szak (Nagy Gáspárral együtt) „problematikus” hallgatója. A jelentések szerint Wehner „pesszimista”, írásai „szorongást” fejeznek ki, magatartása szerint „ő az egyik negatív szélsőség”. 1970 novemberében a főiskola igazgatója személyesen foglalkozott vele, ennek nyomán „zárkózottá” vált. Wehner hamarosan a tatai múzeumban kapott állást, majd az ELTÉ-n szerzett művészettörténész diplomát, s az *Új Forrás* vált az egyik bázis folyóiratává. Természetes hát, hogy ügynököt állítottak rá: a megyei napilap (*Dolgozók Lapja*) kulturális rovatának egyik munkatársát, aki „Visegrádi László” fedőnéven írt jellemzést róla. A biztonság kedvéért Tatán is kapott egy figyelőt, az egyik ottani általános iskolában tanító fiatalember személyében. Wehner tervezett egy különleges, egy példányos dokumentumot: a szerkesztőségek által visszautasított írások szerepeltek volna benne. Az *AFRIK* címet viselő tervezett lap bevezetője el is készült, Wehner itt mint szerkesztő szerepel, inentől kezdve „fővárosi” ügy lett a dologból. A egyik ottani ügynök jelentett, majd utasítást kapott a szerkesztő kifaggatására. Ennek azonban nincs nyoma a dokumentumokban. Annak viszont van, hogy Wehnerre új, szorgalmasabb ügynököt állítottak, ám ő sem ment sokra *AFRIK* ügyben. Hosszas jelentgetés után fölmerült a gyanú, hogy az ominózus mappát múzeumi szobájában őrzí, a zsákmány megszerzésére azonban nem került sor. Majd megnyugodva vették tudomásul, hogy Wehner abbahagyta az anyaggyűjtést, inkább szépirodalommal foglalkozik. Az *Új Forrás* folyóirattá válásakor „Visegrádi László” továbbra is feladatául kapta figyelését, ám ügynökünk nem minden reá bízott feladatot teljesített. Ezt sem. (Mindenesetre a hatalomnak Wehnert sikerült kiszorítania Komárom megyéből. Gyakori szerepléseit az *Új Forrás*ban viszont eltűrték.)

Sokkal inkább érdekelte (irritálta?) „Visegrádit” a már második verseskönyve után 1977-ben József Attila-díjjal kitüntetett Sárándi József, az

Új Forrás újdonsült – bár nem főszerkesztő – frontembere. (Korábban, 1972-től az ELTE bölcsészkarán az egyik szerkesztője volt a *Jelenlét* című egyetemi lapnak, kapcsolatai, szerzői elsősorban ebből a körből kerültek ki később is. Radikális reformszellemet képviselt, tagja volt az MSZMP-nek: bizonyára ez az állapot is növelte biztonságérzetét.) 1979 márciusában azt továbbította róla megfigyelője, hogy egy becsületsértési perben a reá kirótt 5000 forintos pénzbüntetést letöltendő börtönnapokra cserélte, azaz börtönviseltté vált. Az illetékes tartótisztet nagyon érdekelte Sárándi minden megmozdulása, s „Visegrádi” egymás után szállította az információkat. Májusban a költő–szerkesztő személyi elfogultságairól írt, augusztusban arról, hogy bár kinevezték főmunkatársnak, nem csitult az ellentéte Payer István főszerkesztővel, sőt vidéki ankétjaikon nyíltan bírálta a jelenlévő főszerkesztő elveit és szerkesztői gyakorlatát. (Payer István francia–magyar szakos tanár, a Komárom megyei művelődési osztály munkatársa volt. Tagja az MSZMP-nek, sőt egy időben munkásőr is. A megyei pártkislán – „Oktatási Igazgatóságon” – Tatabányán esztétikát oktatott. Jelen sorok írója a hetvenes évek közepén itt ismerte és szerette meg. Bátor, művelt és talpig becsületes ember volt.) A tartótiszt „Visegrádi” információira hivatkozva azt jegyezte föl, hogy „Sárándi azokat az írásokat szerette volna közölni, amelyeket ő hozott, és kategorikusan kijelentette, hogy csak azok a jók, amit Payer hozott, meg se nézte, mégis úgy nyilatkozott, hogy ő azokat nem közölné. A sok veszekedés vége az lett, hogy Payer István kijelentette, nem tud együtt dolgozni Sárándival, ezt közölte a megyei tanács illetékeseivel is. ‘Visegrádi’ elmondta, hogy tudomása szerint megpróbálták őket összebékíteni, ami látszólag sikerült. Sárándival beszélgettek, aki azóta bizonyos mértékig visszavonult.” 1981–82-ben munkahelyi fegyelmi folyt ellene, a jelentések szerint viszont mozgósítani tudta a felsőbb körökben tanyázó pártfogóit, a fegyelmit végül is ejtették. E dosszié anyagát már a „Várkonyi Péter” fedőnevű titkos megbízott – úgyszintén a megyei napilap munkatársa – adta át tartótisztjének. (Sárándiról egyébként folyamatosan szóltak a hírek egy másik titkosított műfajban, a napi operatív információk keretében is. Ugyanis nemcsak titkos megbízottak hada működött országszerte, hanem a titkos informátoroké is. S csak emlékeztetőül jegyezzük meg, hogy minden valamirevaló munkahelyen kötelező volt – ezen kívül vagy belül – a gördülékenyen és rendszeresen megszervezett „hangulatjelentések” elkészítése. Ez azonban nem számított titkos tevékenységnek.)

1979 őszén az *Új Forrás* szerkesztőségét – főleg persze a főszerkesztő Payer Istvánt – galád bírósági perek találták el. Az Országos Mentőszolgálat Nemere István riport szociográfiáját találta méltánytalannak, s kétszer is beperelte

a folyóiratot. A bíróság osztotta az OMSZ véleményét, nagy botrányt keltve a lap körül. Nemere ebben az időben az esztergomi városi könyvtár négyórás szerződéses alkalmazottja volt. (Nagyfalusi Tibor volt akkor az igazgató, aki –

58 Szőnyeai aprólékos és gondos feldolgozása szerint – még szegedi egyetemistaként Ratkó Józseffel együtt igencsak kiérdemelte a III/III-as ügyosztály figyelmét.) „Visegrádi László” jól gördülő mondatokban adott róla tájékoztatást tartótisztjének. A nyolcvanas évek közepéig tartott Nemere megfigyelése, főként lengyelországi kapcsolatait firtatták s értékelték.

Mindazonáltal az *Új Forrás* környékén változatlanul Sárándi számíthatott a legnagyobb titkos érdeklődésre. „Visegrádi”, aki a folyóirattá alakulás után (az *Új Forrás* repertóriumában ez egyértelműen látszik) mint szerző teljesen kiszorult a lapból, nem palástolt ellenszenvvel írta róla jelentéseit. (A szépirodalmi anyagok szerkesztése többnyire Sárándi privilégiuma volt.) Azt írta róla többek között, hogy „baloldali anarchista nézeteket vall [...] hiú, nagyravágyó ember, aki szeretné, ha népszerűsége növekedne, előszeretettel hivatkozik arra, hogy háta mögött magas beosztású emberek állnak”. Gyakorlatilag mindent tudtak Sárándiról. Sőt évekkel korábbi, egyetemi éveiből való érdekességeket is gyűjtöttek, rögzítettek róla. Időközben „Visegrádi” ellenszenvre már oly mértékűvé vált, hogy helyére a *Dolgozók Lapja* egy másik belső munkatársát, a már említett „Várkonyi Pétert” állították. (A megyei napilap harmadik titkos ügynökét az ígéretes író, szociográfust még előző munkahelyén, Kecskeméten szervezték be 1976-ban. Fedőneve „Solymosi” lett. Tatabányán – mintegy belső biztonsági célból – „Várkonyi” figyelt. Itteni – esetleges további – tevékenységéről nincsenek adatok.) Talán Sárándi József hosszasan lajstromozott köz- és magánéleti szereplései magyarázzák, hogy az *Új Forrás* 1984 októberi számában megjelent Nagy Gáspár-vers utáni rendcsinálás során ő elvesztette főmunkatársi állását a lapnál, míg e sorok írója (mint az eset előtt fél évvel szívinfarktusban hirtelen meghalt Payer István helyettese, de még nem utóda) megúsza szigorú megrovással. Hiteles, akkori megyei pártbizottsági információ szerint ugyanis eredetileg mindkét bűnösre csupán megrovás várt. Ám Aczél György – akinek Sárándi egyszer-kétszer meghúzkodta a bajuszát – másként rendelkezett.

E sorok írója az *Új Forrás* folyóirattá válásának idején került a szolgálat figyelmének előterébe. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára vonatkozó anyaga szerint 1979. február 6-án a megyei rendőr-főkapitányság III/III-as osztálya „Visegrádi László” feladatául szabta, hogy „eddig ismeretei alapján jellemezze Dr. Monostori Imre tatabányai lakost, a megyei József Attila Könyvtár dolgozóját. Dr. Monostorit milyen embernek ismerte meg, mint az „Új Forrás” c. irodalmi folyóirat külső munkatársa milyen kapcsolatban van a megyében élő írókkal, képzőművészekkel, közülük kikkel tart kapcsolatot, kik ezek és röviden jellemezze őket.” Nevezett ügynök azonban

időnként nagyon elfoglalt vagy lusta lehetett, mivel ez a jellemzés nem készült el. Megbízóiknak be kellett érniök egy sovány, március 15-én kelt félinformációval, mely szerint nevezett célszemély az *Új Forrás* szerkesztőségében „mint kritikai rovatvezető” vesz részt.

Az *Új Forrás*ban mint folyóiratban, a szerkesztőségben s a körülötte történtek természetesen továbbra is érdekelték a megfigyelőket. Különös kirakós játékként is érdekes lehetett ez a mesterségbeli praktika, mivel – hiszen a *hálózat* egyik lényeges eleme éppen ez – a más megyékből jövő és más megyékbe (meg a fővárosba) menő információk hálózatszerűen összeolvashatóak, „lekérdezhetőek” voltak. Így jutott tudomásukra – egy Bács-Kiskun megyei dossziében található az 1984 nyarán kelt jelentés –, hogy a folyóirat interjúsorozatot tervez, készít elő fiatal költőkkel, akiktől „véleményt akarnak kapni a korhangulat, a közérzet, a személyre jellemző költői út és a közéleti cselekvés lehetősége kérdéseinek egyéni megítéléséről”. Sőt még „ezeken kívül a 'közép-kelet-európaiságról', a nemzeti önismeretről, a nemzeti létről, a megtartó hagyományokról is szeretnének beszélgetni”. (Az interjúsorozat nem jött létre, de nem a megfigyelők esetleges beavatkozási szándékai vagy nyomása miatt.)

Meglepőnek tűnhet – ám a dolgok rendje, logikája szerint nem az –, hogy Nagy Gáspár oly sokat emlegetett versének az 1984. októberi számbani megjelenését követő politikai hisztéria hullámaiban csupán finomító rész kérdésekkel foglalkozott a III/III-as ügyosztály. Ennek az a magyarázata, hogy ezt az ügyet közvetlenül az MSZMP Központi Bizottsága hivatalának vezető munkatársai vették a kezükbe, maguk intézve (az illetékes belügyi szervekkel együttműködve) a szükséges vizsgálatokat, kihallgatásokat. Ennélfogva a szokásos jelentések csak utalnak a már „közismert” tényekre, fejleményekre. Mindenesetre ezek a kísérő epizódok az elfogott levelezések értékeléseiben is előbukkannak, s a különböző megyékben működő rendőrségi tisztek megküldték egymásnak a relevánsnak tűnő információkat. Egy ilyen, 1985. február 14-i átiratból derül ki például, hogy nagy volt a találgatás akörül, vajon ki jelentette föl az *Új Forrást* az *Öröknyár; elmúltam 9 éves* című vers miatt. Ez máig nem derült ki, habár könnyen lehet, hogy ehhez a vizsgálat sorozathoz nem volt szükség semmiféle följelentésre. Ment az magától is.

Nagy Gáspár egyébként jól ismert célszemély volt már hosszú évek óta (láttuk: Wehnerrel együtt még főiskolás koruktól fogva), akkor már mintegy másfél évtizede. S rajta is maradtak mindvégig, egészen a „rendszerváltozásig” (de lehet, hogy még utána is, erről már nem szól Szőnyei könyve). Volt is miről jelentenie a szolgálatnak, hiszen nem egészen két év múlva, 1986 júniusában újabb politikai detonáció rázta meg a szellemi életet: *A fiú naplójából*

című, ugyancsak Nagy Gáspár-vers a *Tiszatáj*-ban. A folyóirat működését fel függesztették, a szerkesztőket elbocsátották. (Majd csak 1989-ben rehabilitálják és helyezik vissza őket. Érdemes látni a *folyamatot* is: 1983-ban a *Mozgó Világnál* hajtott végre a hatalom tisztogatásokat. Tehát: *Mozgó Világ*,
60 *Új Forrás*, *Tiszatáj*, ez volt a sorrend. A nyolcvanas években tehát már megerősödött a rendszer ellen gondolkodó író értelmiség. Ld.még: írószövetségi kongresszusok.)

Volt még egy – legalább egy – (Szőnyei által földerített) titkos megbízottja a rendszer politikai rendőrségének Komárom megyében. Ő „Nagy Márton” fedőnévvel írta jelentéseit, méghozzá évtizedeken keresztül. Szakmáját tekintve erdőmérnök volt Tatán, kevésbé az irodalmi élet, mint inkább a közvetlenebbül politikai jellegű ügyek megfigyelése tartozott elsősorban a feladatkörébe. Mindazonáltal vállalt és teljesített irodalmi érdekességű, jellegű (különösen, ha az a politikával kapcsolatos) feladatokat is: elsősorban Lezsák Sándor figyelését lehet itt megemlíteni. Bejáratos volt Lezsák lakiteleki házába, nyugati magyar ismerőseiktől könyveket hoztak be stb. (Egy alkalommal beszélgettek az *Új Forrás*-beli Nagy Gáspár-versről is.) „Nagy Márton” a nyolcvanas években végül is számos irodalmi és politikai rendezvényről jelentett.

(*Ítélet?*)

„Ezúttal a nyakazás elmarad” – jelenti be Lucifer a 10. szín első mondataként. Vagy hogy egy másik, félig-meddig kortárs jeles írónk egyik könyvének címét idézzük: *Ítélet nincs*. Ez a világ, amit fölillantva láttunk, már amúgy is legalább félig történelem. Különben is: a rossz hatalom fizetett munkavégző képviselői, hivatalnokai *helyett* egyébként sem ítélkezhetnének. Legfeljebb „rosszallásunkat” fejezhetjük ki, meg „levonhatjuk a konzekvenciát”. A beszervezettek, a különböző státuszú „megbízottak” egyéni motívumairól pedig végképp keveset tudunk. (S ha többet tudnánk?) Sok-sok ezer jelentő, ezeknek a tartótisztjei, az egész egy óriási apparátus, hát még a gigantikus feloldozó, rendszerező munka. Félelmes mivoltában is szomorúan nevetséges fontoskodás mindez. A hiúságok hiúsága. De lehet, hogy a szocialista (felvizezett) hübrisz egyik megnyilvánulása. Buta gög. Nagyképű titkolódzás és hálószövögetés. Néha sejtelmes kis mosoly. A kis stílus félelem perverzója. Ráadásul teljesen fölöslegesen zakatolt e háttérben minden. Hallatlanul sok kellemetlenkedése ellenére semmit sem tudott megakadályozni. Éppen ellenkezőleg: kitermelte saját maga kórokozóinak egyre nagyobb, végül életveszélyes mennyiségűvé duzzadt számát, tömegét.

Szőnyei Tamás mulhatatlan érdeme, hogy a kézzel fogható tényeket és összefüggéseket elénk tárta és bizonyította. (*Noran Könyvesház, Bp. 2012*)

